
Praktisch Verbintenissenrecht

Mr. C. Phillips

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers

Praktisch Verbintenissenrecht

In de serie Praktisch Recht zijn inmiddels verschenen:

Praktisch Arbeidsrecht
Praktisch Bedrijfsrecht
Praktisch Bestuursprocesrecht
Praktisch Bestuursrecht
Praktisch Burgerlijk Procesrecht
Praktisch Fiscaalrecht
Praktisch Gezondheidsrecht
Praktisch Goederenrecht
Praktisch Socialezekerheidsrecht
Praktisch Staatsrecht
Praktisch Strafrecht
Praktisch Verbintenissenrecht

Praktisch Verbintenissenrecht

Mr. Charlotte Phillips

Ontwerp omslag: G2K
Omslagillustratie: Shutterstock

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever,
ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n)
te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op
teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te
nemen met de uitgever.

0 1 2 3 4 5 / 14 13 12 11 10

© 2010 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen
mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een
geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op
enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige
andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is
toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor
verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprerecht (postbus
3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/reprerecht). Voor het overnemen van
gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken
(artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting
Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB
Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

*All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in
a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic,
mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written
permission of the publisher.*

ISBN (ebook) 978 90 01 84796 8
ISBN 978 90 01 78005 0
NUR 820

Woord vooraf

Praktisch Verbintenissenrecht is geschreven voor de beginnende hbo-student en vereist geen juridische voorkennis. Het boek is een eerste kennismaking met het verbintenissenrecht en kenmerkt zich door een praktische en toegankelijke benadering van dit rechtsgebied.

Binnen het hbo-onderwijs wordt de eerstejaarsstudent geacht de basiskennis van het verbintenissenrecht in één blok te verwerven: *Praktisch Verbintenissenrecht* is erop gericht dat de student zich die kennis in deze periode eigen maakt.

Elk hoofdstuk begint met een openingscasus waarin het centrale onderwerp wordt geïntroduceerd. Bij de behandeling en ter verduidelijking van de theorie wordt gebruikgemaakt van de openingscasus, alsmede van praktijkvoorbeelden. De student kan op elk moment zijn opgedane kennis testen door het maken van tussen- en studie-eindragsen die, met daarbij behorende antwoorden, in ieder hoofdstuk zijn opgenomen.

Ter aanvulling op het boek zijn op de bijbehorende website (www.praktischverbintenissenrecht.noordhoff.nl) onder andere de leerdoelen per hoofdstuk opgenomen. Bovendien hebben docenten toegang tot extra oefen- en casusvragen, die zijn voorzien van voorbeeldantwoorden.

De op voormelde wijze toegankelijk gemaakte studiestof stelt de student in de gelegenheid een gedegen basiskennis op te bouwen van het verbintenissenrecht.

Praktisch Verbintenissenrecht behandelt de volgende hoofdonderwerpen:

- rechtsfeiten;
- rechtshandelingen en overeenkomsten;
- nietigheid en vernietigbaarheid;
- verbintenissen;
- nakoming en opschorting;
- niet-nakoming en schadevergoeding;
- onrechtmatige daad;
- overgang en tenietgaan verbintenissen.

Mr. C. Phillips
Oktober 2009

Inhoud

Inleiding 9

1 Rechtsfeiten 11

- 1.1 Verbintenissenrecht 12
- 1.2 Rechtsfeiten 15
- 1.3 Rechtens relevante handelingen 17
- 1.4 Meerzijdige rechtshandelingen 21
- Samenvatting 24
- Studie-eindrugen 26

2 Rechtshandelingen en overeenkomsten 27

- 2.1 Rechtshandelingen 28
- 2.2 Vertegenwoordiging 38
- 2.3 Overeenkomsten 41
- 2.4 Rechtsgevolgen van overeenkomsten 47
- Samenvatting 50
- Studie-eindrugen 53

3 Nietigheid en vernietigbaarheid 55

- 3.1 Nietigheid 57
- 3.2 Vernietigbaarheid 60
- 3.3 Actio Pauliana 70
- 3.4 Wijzen van vernietiging 72
- 3.5 Overige bepalingen vernietiging 75
- Samenvatting 78
- Studie-eindrugen 81

4 Verbintenissen 83

- 4.1 Verbintenissen 84
- 4.2 Pluraliteit van schuldenaren en schuldeisers 88
- 4.3 Natuurlijke verbintenissen 92
- 4.4 Alternatieve en voorwaardelijke verbintenissen 93
- 4.5 Verbintenissen uit andere bron 99
- Samenvatting 104
- Studie-eindrugen 107

5 Nakoming en opschorting 109

- 5.1 Nakoming van verbintenissen 110
- 5.2 Opschorting 121
- 5.3 Schuldeisersverzuim 127
- 5.4 Retentierecht 129
- Samenvatting 132
- Studie-eindrugen 135

6	Niet-nakoming en schadevergoeding	137
6.1	Niet-nakoming van verbintenissen	138
6.2	Schuldenaarsverzuim	143
6.3	Schadevergoeding	146
6.4	Ontbinding wederkerige overeenkomsten	154
	Samenvatting	157
	Studie-eindvraag	160
7	Onrechtmatige daad en aansprakelijkheid	161
7.1	Onrechtmatige daad	163
7.2	Aansprakelijkheid voor personen	169
7.3	Aansprakelijkheid voor zaken	174
7.4	Productaansprakelijkheid en misleidende reclame	176
	Samenvatting	179
	Studie-eindvragen	182
8	Overgang van vorderingen en tenietgaan van verbintenissen	183
8.1	Subrogatie	185
8.2	Schuldoverneming	189
8.3	Contractsoverneming	191
8.4	Tenietgaan van verbintenissen	193
	Samenvatting	199
	Studie-eindvragen	202
	Kernbegrippenlijst	204
	Antwoorden tussenvragen	218
	Antwoorden studie-eindvragen	233
	Over de auteur	243
	Literatuur	245
	Register	247

Inleiding

In dit boek staat het verbintenissenrecht centraal. Dit is het rechtsgebied dat gaat over de rechtsrelatie tussen personen. Naast het verbintenissenrecht is er het goederenrecht. Dat bestrijkt de rechtsrelatie tussen een persoon en een goed. Samen vormen het verbintenissenrecht en het goederenrecht het vermogensrecht, één van de twee hoofdonderdelen van het privaatrecht. Gelet op de samenhang tussen het verbintenissenrecht en het goederenrecht, zullen we hier en daar ook goederenrechtelijke begrippen tegenkomen.

Het verbintenissenrecht wordt geregeld in het Burgerlijk Wetboek. Dit wetboek bestaat uit negen boeken (Boek 1 tot en met 8, inclusief Boek 7A). We zullen ons voornamelijk bezig houden met de bepalingen uit Boek 3 en Boek 6. In elk hoofdstuk bespreken we een onderdeel uit het verbintenissenrecht. Voor een goed begrip van dit rechtsgebied is het noodzakelijk eerst kennis te maken met een aantal basisbegrippen; deze komen dan ook in het eerste hoofdstuk aan de orde. In hoofdstuk 2 maken we kennis met rechtshandelingen en overeenkomsten, waarvan we tevens de rechtsgevolgen bekijken. In hoofdstuk 3 kijken we naar de leerstukken van de nietigheid en de vernietigbaarheid. Hoofdstuk 4 staat volledig in het teken van verbintenissen. In hoofdstuk 5 worden de nakoming en opschorting van verbintenissen behandeld. In hoofdstuk 6 bespreken we de niet-nakoming van verbintenissen, gevolgd door de onrechtmatige daad en aansprakelijkheid in hoofdstuk 7. Ten slotte staat hoofdstuk 8 in het teken van de overgang van vorderingen en het tenietgaan van verbintenissen.

Ieder hoofdstuk is volgens een vaste structuur opgebouwd, beginnend met een openingscasus, waarnaar in de loop van het betreffende hoofdstuk telkens wordt terugverwezen. Aan de hand van de openingscasus en aanvullende voorbeelden worden alle voorkomende begrippen uitgelegd. In ieder hoofdstuk zijn tussenvragen opgenomen, waarmee kennis van de stof getest kan worden. Aan het eind van een hoofdstuk staat een samenvatting. Elk hoofdstuk wordt afgerond met één of meerdere studie-eindvragen; dit zijn toepassingsvragen, waarmee de beheersing van de materie getoetst kan worden. De antwoorden op de tussenvragen en studie-eindvragen zijn achterin het boek opgenomen. Belangrijke begrippen zijn opgenomen in de kernbegrippenlijst die eveneens achterin het boek is terug te vinden.

1

Rechtsfeiten

- 1.1 **Verbintenissenrecht**
- 1.2 **Rechtsfeiten**
- 1.3 **Rechtens relevante handelingen**
- 1.4 **Meerzijdige rechtshandelingen**

Openingscasus

Een verbintenis voor het leven

Enrique heeft deze zomer de havo afgerond. De laatste jaren heeft hij goed nagedacht over de studie die hij hierna wil gaan volgen en nadat hij een aantal open dagen heeft bezocht, is de keuze op hbo-rechten gevallen. Wat daarbij een rol heeft gespeeld, is de bijbaan die hij heeft. Enrique werkt namelijk sinds een jaar bij het Juridisch Adviesbureau Recht in Zicht (JARZ) en het is zijn lust en zijn leven. Hij heeft een arbeidsovereenkomst voor twaalf uur per week. Eerder werkte Enrique als krantenbezorger, maar dat bijbaantje heeft hij opgezegd omdat het niet te combineren was met zijn schoolwerk. Bij JARZ zorgt Enrique ervoor dat er dossiers voor nieuwe cliënten worden aangemaakt; verder helpt hij bij het opstellen van stukken zoals bezwaarschriften en aanvragen voor rechtsbijstand. Zijn werkgever heeft aangegeven dat Enrique in de loop van zijn studie meer verantwoordelijkheden zal krijgen en steeds zelfstandiger zal gaan werken.

Voordat hij met zijn studie aan de hogeschool kon beginnen, moest Enrique een inschrijfformulier invullen en retourneren, alsmede een machtiging afgeven om het studiegeld van zijn bankrekening te laten incasseren.

Enrique krijgt een studiebeurs van de Informatie Beheer Groep en daarnaast ontvangt hij €400 per maand als loonbetaling van JARZ.

Enrique heeft het geld hard nodig, want hij woont sinds kort op kamers in de buurt van de hogeschool. Hij heeft een huurovereenkomst gesloten met Fred,

die kamers verhuurt aan studenten. De overeenkomst is voor de duur van een jaar en de huurpenningen bedragen €250 per maand.

Om zijn spullen te kunnen verhuizen, heeft Enrique gebruikgemaakt van een huurbusje. Hoewel hij zijn rijbewijs nog niet zo lang heeft, ging alles wonderbaarlijk goed tot het moment dat het busje weer moest worden teruggebracht naar het verhuurbedrijf. Enrique lette even niet op en reed per ongeluk de zijspiegel van een geparkeerde auto eraf. Het huurbusje had gelukkig geen schade, maar Enrique moest uiteraard wel de schade aan de eigenaar van de auto vergoeden.

Gelukkig is dat nu allemaal achter de rug en kan Enrique zich op zijn nieuwe studie concentreren. Zijn ouders hebben hem een computer voor zijn verjaardag gegeven; die heeft hij ook wel nodig om alle studieopdrachten te kunnen maken. Enrique is vastbesloten zijn studie succesvol af te ronden, zodat hij als toegewijde jurist aan de slag kan; voor Enrique is een baan als jurist een verbintenis voor het leven.

Paragraaf 1.1 begint met een korte uitleg van (de plaats van) het verbintenissenrecht en het begrip verbintenis. In paragraaf 1.2 worden rechtsfeiten, rechtens relevante handelingen en blote rechtsfeiten besproken. Paragraaf 1.3 gaat dieper in op de rechtens relevante handelingen en staat in het teken van rechtshandelingen en feitelijke handelingen. Ten slotte worden in paragraaf 1.4 de begrippen overeenkomsten en andere meerzijdige rechtshandelingen behandeld, waarbij we nader ingaan op het onderscheid tussen verbintenis-scheppende overeenkomsten en andere overeenkomsten en het onderscheid tussen eenzijdige en meerzijdige overeenkomsten.

1.1 Verbintenissenrecht

In het verbintenissenrecht staat de rechtsrelatie tussen personen onderling centraal. Wat betekent dat precies? In de openingscasus hebben we gelezen over Enrique die een kamer huurt van Fred. Tussen Enrique en Fred bestaat een rechtsrelatie: de huurovereenkomst van de kamer. Dit is een rechtsrelatie tussen personen (Enrique en Fred). De relatie tussen Enrique en Fred noemen we ook wel een verbintenis.

Verbintenis

Goederenrecht

Naast het verbintenissenrecht is er het goederenrecht. Het goederenrecht is het rechtsgebied dat de rechtsrelatie tussen een persoon en een goed bestrijkt. Enrique heeft een computer van zijn ouders gekregen; hij is hierdoor eigenaar geworden van die computer en er is een relatie ontstaan tussen Enrique en de computer. Dit is een rechtsrelatie tussen een persoon en een goed.

Vermogensrecht

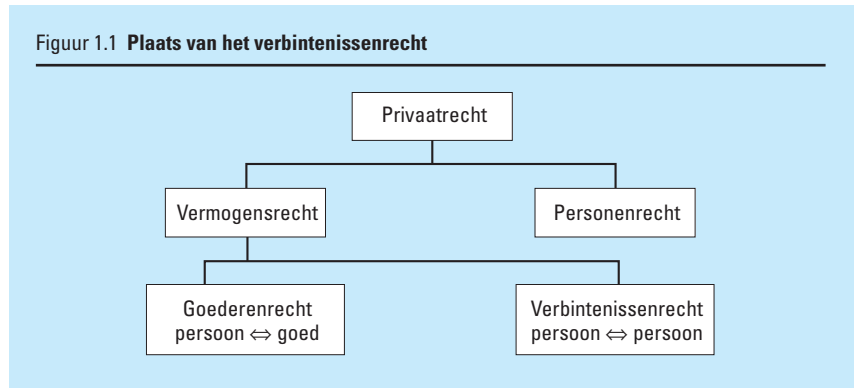
Het verbintenissenrecht en het goederenrecht vormen samen het vermogensrecht. Het vermogensrecht is een van de twee hoofdonderdelen van het privaatrecht en regelt de verhoudingen die op geld waardeerbaar zijn tussen

Privaatrecht

burgers onderling. Het privaatrecht, ook wel burgerlijk recht of civiel recht genoemd, houdt zich in beginsel bezig met alle juridische betrekkingen tussen burgers onderling. Het tweede hoofdonderdeel is het personenrecht, een rechtsonderdeel waar we in dit boek verder niet op ingaan.

Schematisch kan de plaats van het verbintenissenrecht worden weergegeven als in figuur 1.1.

Figuur 1.1 Plaats van het verbintenissenrecht

In de volgende subparagrafen worden de begrippen personen en verbintenissen besproken.

1.1.1 Personen

Hoofdrolspelers in het verbintenissenrecht zijn personen. Het recht kent de volgende personen: natuurlijke personen en rechtspersonen. Een natuurlijk persoon is een mens, ook wel een mens van vlees en bloed genoemd. Een rechtspersoon staat volgens de wet gelijk aan een natuurlijk persoon. Voorbeelden van rechtspersonen zijn een bedrijf (bv of nv), een stichting en een vereniging, maar ook de Nederlandse staat of een gemeente. De verschillende rechtsrelaties die we in het verbintenissenrecht kunnen tegenkomen zijn in figuur 1.2 schematisch weergegeven.

*Natuurlijk
persoon*

Rechtspersoon

*Rechts-
verhouding*

Rechtsrelaties worden ook wel rechtsverhoudingen genoemd.

Tussenvraag 1.1

Geef aan of er in de volgende gevallen sprake is van een rechtsrelatie en zo ja tussen wie.

- Jessye heeft een boek geleend van Ferdie.
- Carlos rijdt op zijn fiets naar de hogeschool.
- René stuurt een sms naar Destiny.
- Karel werkt in een telefoonwinkel.
- Maryam verkoopt haar oude studieboeken aan een student.

Figuur 1.2 **Rechtsrelaties**

1 Natuurlijk persoon ↔ Natuurlijk persoon

Voorbeeld

Carola moet een bedrag van €500 terugbetalen aan Bernard.

2 Natuurlijk persoon ↔ Rechtspersoon

Voorbeeld

Ayden is in dienst bij Zizo bv en heeft recht op een loonbetaling van €1.500 per maand.

3 Rechtspersoon ↔ Rechtspersoon

Voorbeeld

Gemeente Arnhem heeft een bestelling van honderd dozen papier geplaatst bij Papyrus bv en is hiervoor een bedrag van €1.000 verschuldigd aan Papyrus bv.

1.1.2 Verbintenissen

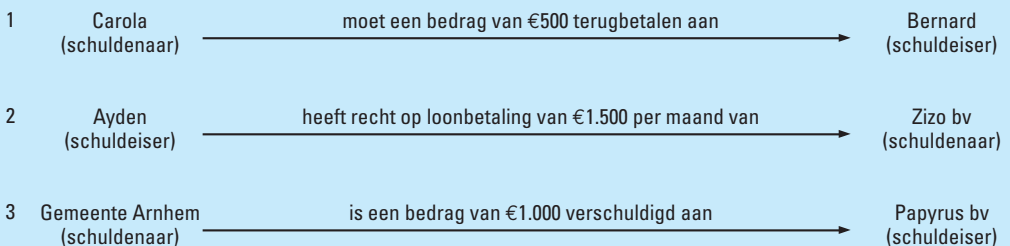
Verbintenissen worden uitgebreid behandeld in hoofdstuk 4; in deze subparagraaf volgt al een korte introductie van het begrip.

Verbintenis

Een verbintenis is een rechtsrelatie tussen twee personen, waarbij de ene partij verplicht is om een prestatie te leveren, terwijl de andere partij hier recht op heeft. Een prestatie houdt in de meeste gevallen in: iets doen of iets geven. De verbintenissen die zijn opgenomen in figuur 1.3 zijn verplichtingen van de ene persoon om iets te geven aan de andere persoon. Degene die moet presteren wordt ook wel de schuldenaar genoemd; degene die recht heeft op de prestatie is de schuldeiser. Deze begrippen zullen we in de hierna volgende hoofdstukken veelvuldig tegenkomen.

Schuldenaar

Schuldeiser

Figuur 1.3 **Verbintenissen**

Wanneer er een rechtsrelatie tussen personen bestaat, dan vloeien hier verbintenissen uit voort. Enrique heeft een arbeidsovereenkomst voor twaalf uur per week met JARZ; we spreken van een rechtsverhouding tussen deze twee personen. De verbintenissen die hieruit voortvloeien zijn:

- de verplichting voor Enrique om twaalf uur per week te werken;
- de verplichting van JARZ om Enrique elke maand €400 te betalen.

Een andere rechtsverhouding die we in de openingscasus tegenkwamen is de relatie tussen Enrique en de hogeschool waar hij zich heeft ingeschreven. Uit deze relatie vloeien de volgende verbintenissen voort:

- de verplichting voor Enrique om lesgeld te betalen;
- de verplichting voor de hogeschool om Enrique onderwijs aan te bieden.

Tussenvraag 1.2

Noem alle andere rechtsrelaties en de daaruit voortvloeiende verbintenissen die in de openingscasus zijn opgenomen.

1.2 Rechtsfeiten

In het dagelijks leven hebben we te maken met allerlei gebeurtenissen, ook wel feiten genoemd. Je zult er waarschijnlijk niet bij stilstaan dat die feiten kunnen worden onderscheiden in gewone feiten en rechtsfeiten. In deze paragraaf komen de verschillende soorten feiten aan bod, alsmede de begrippen rechtens relevante handelingen en blote rechtsfeiten.

1.2.1 Rechtsfeiten en gewone feiten

Rechtsfeiten
Rechtsgevolg
Gewone feiten

Een rechtsfeit is een feit dat een rechtsgevolg heeft, met andere woorden: het heeft een gevolg volgens het geldende recht.

Gewone feiten hebben geen rechtsgevolg. Voorbeelden van gewone feiten zijn: het gras is groen, de zon schijnt, Ferdie loopt naar huis.

We zagen dat Enrique een formulier invult om zich in te schrijven bij de hogeschool. Enrique wordt hierdoor als hbo-student geregistreerd en aangemerkt. Dit is een feit met een rechtsgevolg want het heeft een gevolg volgens het geldende recht. Enrique heeft nu bijvoorbeeld recht op een studiebeurs.

In de volgende voorbeelden is eveneens sprake van rechtsfeiten.

Voorbeeld 1.1 Rechtsfeit (1)

Fatima is op zoek naar een nieuwe fiets. Zij probeert een paar fietsen uit en besluit dan een zogenoemde Personal Bike te kopen. Fatima spreekt met de verkoper af dat zij haar fiets de volgende dag zal komen ophalen. Het kopen van de fiets is een rechtsfeit. Het rechtsgevolg is dat Fatima eigenaar is geworden van de fiets.

Voorbeeld 1.2 Rechtsfeit (2)

Arnoud en Sabah zijn op 1 januari 2010 ouders geworden van een gezonde dochter. De geboorte van de dochter van Arnoud en Sabah is een rechtsfeit. Een van de rechtsgevolgen dat hieruit voortvloeit is het recht (van het kind) op een naam.

Tussenvraag 1.3

Geef aan of in de volgende gevallen sprake is van een gewoon feit of van een rechtsfeit. Wanneer het een rechtsfeit betreft, geef dan ook het rechtsgevolg aan.

- a Op 5 oktober is Angelique achttien jaar geworden.
- b Suzanne verhuist naar Rotterdam en schrijft zich in bij de burgerlijke stand van die gemeente.
- c Prashant koopt een hond.
- d Dennis doet mee aan een fietstocht door de duinen.
- e Mary spreekt met haar vriendin af dat ze elkaar om 10.00 uur in de bibliotheek zullen ontmoeten.

1.2.2 Rechtens relevante handelingen en blote rechtsfeiten

Rechtsfeiten kunnen zelf weer onderverdeeld worden in rechtens relevante handelingen en blote rechtsfeiten.

Blote rechtsfeiten

Blote rechtsfeiten zijn geen handelingen, maar hebben toch rechtsgevolg. Dit soort rechtsfeiten vinden hoe dan ook plaats zonder dat er een feitelijke handeling aan te pas komt.

In voorbeeld 1.2 kwam de geboorte van de dochter van Arnoud en Sabah ter sprake; we zagen dat dit een rechtsfeit is omdat er een rechtsgevolg aan verbonden is. Een geboorte is een bloot rechtsfeit, waarvoor (in het algemeen) geen handeling nodig is.

Ook het overlijden van een persoon is een bloot rechtsfeit. Hiervoor is namelijk geen handeling nodig en er is wel een rechtsgevolg. Een rechtsgevolg is bijvoorbeeld dat het vermogen van de overleden persoon overgaat op zijn erfgenamen.

Een ander voorbeeld van een bloot rechtsfeit is het meerderjarig worden van een persoon. Hiervoor is wederom geen handeling vereist, maar er zijn wel rechtsgevolgen aan verbonden, zoals het verkrijgen van het stemrecht.

Rechtens relevante handelingen

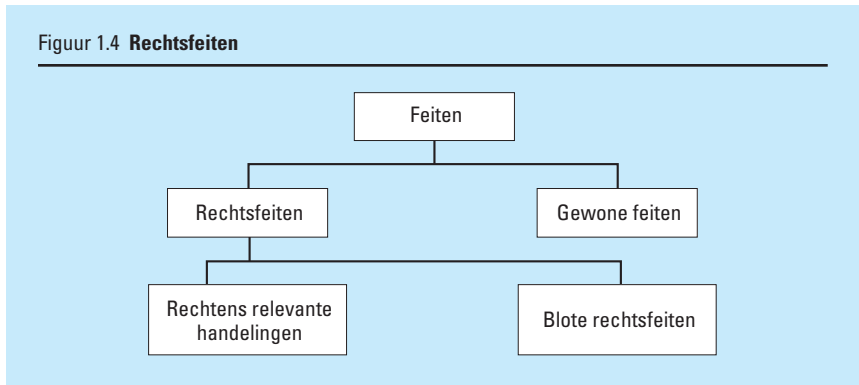
We zien dus dat er bij blote rechtsfeiten telkens een gevolg is volgens het geldende recht zonder dat iemand een handeling verricht.

Een rechtens relevante handeling is een handeling die relevantie heeft voor het recht. Met andere woorden: een handeling die rechtsgevolg heeft.

We zagen in de openingscasus dat Enrique een arbeidsovereenkomst heeft gesloten met JARZ; dit is een handeling. Het is ook een rechtens relevante handeling aangezien er een rechtsgevolg aan verbonden is. Door het sluiten van de arbeidsovereenkomst is Enrique immers werknemer geworden. Wanneer Enrique bijvoorbeeld ziek wordt dan heeft hij recht op doorbetaling van zijn loon. Een andere rechtens relevante handeling die we zijn tegengekomen is de schenking van een computer aan Enrique door zijn ouders. Dit is een handeling met als rechtsgevolg dat Enrique eigenaar is geworden van de computer.

De in deze paragraaf besproken begrippen zijn in figuur 1.4 schematisch weergegeven.

Figuur 1.4 Rechtsfeiten

Tussenvraag 1.4

- Noem het belangrijkste verschil tussen rechtens relevante handelingen en blote rechtsfeiten.
- Noem de belangrijkste overeenkomst van rechtens relevante handelingen en blote rechtsfeiten.

1.3 Rechtens relevante handelingen

Rechtens relevante handelingen kunnen verder worden opgesplitst in rechtshandelingen en feitelijke handelingen. Deze begrippen komen in subparagraaf 1.3.1 aan bod. Daarna kijken we naar de begrippen eenzijdige en meezijdige rechtshandelingen, alsmede persoonsgerichte en niet-persoonsgerichte rechtshandelingen.

1.3.1 Rechtshandelingen en feitelijke handelingen

Feitelijke handelingen

Feitelijke handelingen zijn handelingen die wel rechtsgevolg hebben, maar die daar niet op zijn gericht. De handelende persoon had dus niet de bedoeling het rechtsgevolg tot stand te brengen.

We zagen in de openingscasus dat Enrique per ongeluk de spiegel van een geparkeerde auto eraf rijdt. Dit is uiteraard een feitelijke handeling. Ook is er een rechtsgevolg verbonden aan deze handeling, namelijk het vergoeden van de schade aan de eigenaar van de auto. Natuurlijk reed Enrique niet opzettelijk tegen de spiegel aan en hij had evenmin de bedoeling dat er schade zou ontstaan die hij vervolgens moest vergoeden. We kunnen dus stellen dat Enrique (de handelende persoon) dit rechtsgevolg niet had beoogd en dat er sprake is van een feitelijke handeling.

Rechtshandelingen Wilsuiting

Een rechtshandeling is eveneens een handeling, maar deze is gericht op een rechtsgevolg. De handelende persoon wil dus een bepaald rechtsgevolg tot stand brengen. Voor dit soort handelingen is een zogeheten wilsuiting van de handelende persoon noodzakelijk. Met wilsuiting wordt bedoeld dat de handelende persoon duidelijk laat blijken dat hij de bedoeling heeft het rechtsgevolg tot stand te brengen.

De huurovereenkomst die Enrique en Fred afsluiten is een voorbeeld van een rechtshandeling. Het is een handeling die gericht is op het rechtsgevolg. Het rechtsgevolg is dat Enrique huurder wordt van de kamer, waaruit voortvloeit dat Enrique elke maand de huur moet betalen en dat Fred de kamer ter beschikking moet stellen aan Enrique. Beide partijen hebben hun wil geuit door de huurovereenkomst op te stellen en te ondertekenen.

Oogmerk

Bij een rechtshandeling speelt de bedoeling, ook wel het oogmerk genoemd, van de handelende persoon een doorslaggevende rol. Art. 3:33 BW zegt hierover:

'Een rechtshandeling vereist een op een rechtsgevolg gerichte wil die zich door een verklaring heeft geopenbaard.'

Uit dit artikel kunnen we de volgende twee vereisten voor een rechtshandeling afleiden:

- een op een rechtsgevolg gerichte wil;
- die wil heeft zich door een verklaring geopenbaard.

Voor de koop van de fiets uit voorbeeld 1.1 is het dus niet voldoende dat Fatima in gedachten heeft dat zij de fiets wil kopen. Zij moet dit ook duidelijk maken aan de verkoper door middel van een wilsuiting of een verklaring. In dit geval zou de verklaring kunnen zijn: 'Ik wil die fiets graag kopen.'

Tussenvraag 1.5

Geef aan of in de volgende gevallen sprake is van een rechtshandeling of van een feitelijke handeling.

- a Oliver huurt een dvd van de Movietheek.
- b Saffira maakt per ongeluk de televisie van haar tante kapot.
- c Laura loopt door de tuin van haar buurman en beschadigt een aantal planten.
- d Margot geeft een cd aan haar vriend cadeau.
- e Tarik gaat stage lopen bij de afdeling Vergunningen van de gemeente.

1.3.2 Eenzijdige rechtshandelingen en meerzijdige rechtshandelingen

Rechtshandelingen kunnen worden onderscheiden in eenzijdige rechtshandelingen en meerzijdige rechtshandelingen.

*Eenzijdige
rechts-
handelingen*

Bij eenzijdige rechtshandelingen wordt het rechtsgevolg tot stand gebracht door een persoon, zonder dat de medewerking van een andere persoon nodig is. Er is sprake van een wilsuiting van een persoon, gericht op een bepaald rechtsgevolg. Het opstellen van een testament is een voorbeeld van een eenzijdige rechtshandeling. De handeling wordt verricht door degene die zijn nalatenschap wil regelen en het testament opstelt. Het rechtsgevolg is dat, zodra deze persoon overlijdt, de in het testament aangewezen erfgenamen het gehele vermogen of een deel ervan erven. Voor het opstellen van het testament is de medewerking van de erfgenamen niet nodig.

*Meerzijdige
rechtshandeling*

Voor een meerzijdige rechtshandeling is het noodzakelijk dat twee personen een bepaald rechtsgevolg tot stand willen brengen. Hiervoor zijn de wilsuitingen van beide partijen vereist. Deze wilsuitingen moeten gericht zijn op hetzelfde rechtsgevolg.

De huurovereenkomst die Enrique en Fred afsluiten is een voorbeeld van een meerzijdige rechtshandeling. De wil van beiden is erop gericht dat Enrique huurder wordt van de kamer en dat Fred elke maand de huur ontvangt. De wilsuiting van Enrique en Fred is dus op hetzelfde rechtsgevolg gericht. Ook het schenken van de computer aan Enrique door zijn ouders is een meerzijdige rechtshandeling. Zowel de wil van de ouders als die van Enrique moet erop gericht zijn dat Enrique eigenaar wordt van de computer. Je zou misschien veronderstellen dat alleen de ouders een rechtshandeling verrichten, maar de medewerking van Enrique is wel degelijk vereist. Hij moet de computer namelijk van zijn ouders accepteren. Als Enrique de computer niet van zijn ouders aanneemt, dan treedt het rechtsgevolg (dat Enrique eigenaar wordt van de computer) niet in werking. In dat geval is er dus geen sprake van een rechtshandeling.

1.3.3 Persoonsgerichte en niet-persoonsgerichte rechtshandelingen

Persoonsgerichte rechtshandelingen

Eenzijdige rechtshandelingen kunnen worden onderverdeeld in persoonsgerichte en niet-persoonsgerichte eenzijdige rechtshandelingen.

Persoonsgerichte rechtshandelingen worden verricht door een van beide partijen en zijn gericht tot de andere partij.

Stel dat Enrique de kamer die hij huurt van Fred niet langer wil en de huur aan het einde van de huurperiode opzegt. We hebben te maken met een eenzijdige rechtshandeling. Voor het opzeggen van de huur is de medewerking van Fred immers niet vereist. Deze rechtshandeling is gericht tot een specifieke persoon, te weten Fred. Enrique kan de huur niet bij een ander opzeggen. In dit voorbeeld is er dus sprake van een persoonsgerichte eenzijdige rechtshandeling.

Niet-persoonsgerichte rechtshandelingen

Een niet-persoonsgerichte rechtshandeling wordt ook wel een ongerichte rechtshandeling genoemd. Dit is een handeling die eveneens door de ene partij wordt verricht, maar die niet tot een specifieke persoon is gericht.

Wanneer Arnoud uit voorbeeld 1.2 aangifte van de geboorte van zijn dochter doet bij de burgerlijke stand, hebben we te maken met een eenzijdige rechtshandeling. Deze rechtshandeling is gericht tot een ambtenaar van de burgerlijke stand. Het maakt echter niet uit welke ambtenaar van de burgerlijke stand de geboorteaangifte verwerkt. De geboorteaangifte is dus niet gericht tot een specifieke persoon. In dit voorbeeld is dan ook sprake van een niet-persoonsgerichte eenzijdige rechtshandeling.

Schematisch ziet het eruit als in figuur 1.5.

Figuur 1.5 Eenzijdige rechtshandelingen

Persoonsgerichte eenzijdige rechtshandeling

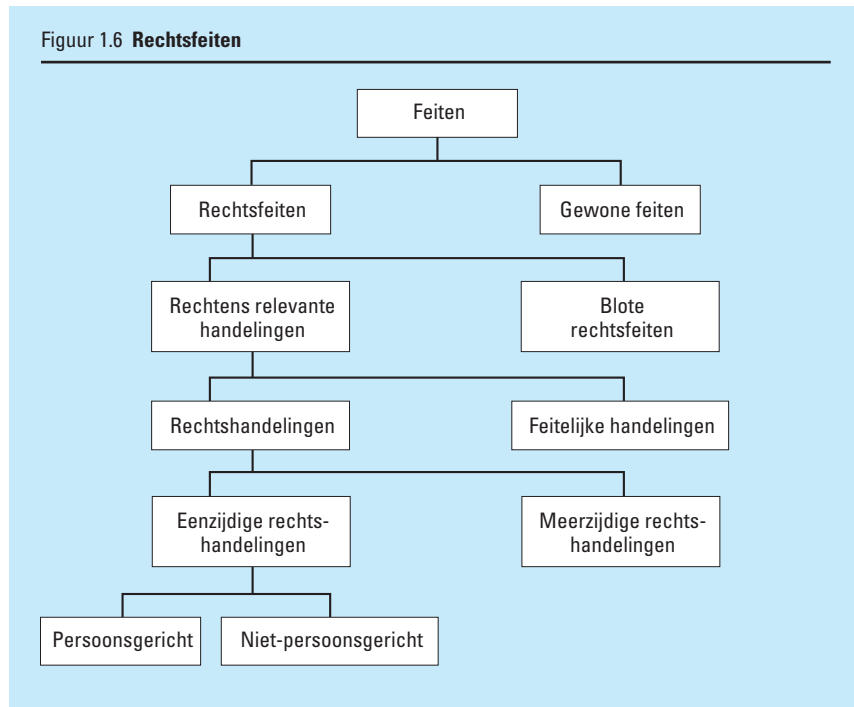
Enrique (huurder) ————— zegt huur van kamer op bij ————— Fred (verhuurder)

Niet-persoonsgerichte eenzijdige rechtshandeling

Arnoud ————— doet aangifte van geboorte dochter bij ————— burgerlijke stand

Samenvattend: een persoonsgerichte rechtshandeling is gericht tot een bepaalde persoon; bij een niet-persoonsgerichte rechtshandeling is het niet van belang tot wie de handeling is gericht.

We kunnen het schema uit figuur 1.4 nu uitbreiden (zie figuur 1.6).

Tussenvraag 1.6

- Geef aan wat het voornaamste verschil is tussen een eenzijdige rechtshandeling en een meerzijdige rechtshandeling.
- Wat is het verschil tussen een persoonsgerichte en een niet-persoonsgerichte rechtshandeling?

1.4 Meerzijdige rechtshandelingen

Meerzijdige rechtshandelingen kunnen worden onderscheiden in overeenkomsten en andere meerzijdige rechtshandelingen.

*Andere
meerzijdige
rechts-
handelingen*

Een voorbeeld van een andere meerzijdige rechtshandeling is het vaststellen van de notulen tijdens een vergadering. Dit type rechtshandeling zal in dit boek verder niet aan de orde komen.

In hoofdstuk 2 gaan we uitgebreid in op overeenkomsten; in deze paragraaf maken we al kort kennis met dit begrip en zien we welke verschillende soorten overeenkomsten er zijn. Volgens art. 6:213 lid 1 BW is een overeenkomst:

Overeenkomst

'een meerzijdige rechtshandeling, waarbij een of meer partijen jegens een of meer andere een verbintenis aangaan.'

Een overeenkomst moet dus aan de volgende voorwaarden voldoen:

- Ze moet een meerzijdige rechtshandeling zijn.
- Een of meer partijen gaan jegens een of meer partijen een verbintenis aan.

Overeenkomsten kunnen worden onderverdeeld in verbintenisscheppende overeenkomsten en andere overeenkomsten.

'Andere overeenkomst'

Een 'andere overeenkomst' is bijvoorbeeld de familierechtelijke overeenkomst, het huwelijk. De verplichtingen die door het sluiten van een huwelijk ontstaan, zijn in de wet geregeld en vloeien niet voort uit de wilsverklaringen van partijen. Deze overeenkomsten vallen buiten het bestek van dit boek.

Verbintenisscheppende overeenkomst

Bij een verbintenisscheppende overeenkomst ontstaan er een of meerdere verbintenissen tussen partijen. Dit type overeenkomst wordt ook wel een

Obligatoire overeenkomst

obligatoire overeenkomst genoemd. 'Obligatoir' (Latijn) betekent letterlijk verbintenisscheppend en is afgeleid van 'obligatio' (= verbintenis). In de openingscasus kwamen we verschillende verbintenisscheppende overeenkomsten tegen, waaronder de arbeidsovereenkomst tussen Enrique en JARZ.

Ontstane verbintenissen:

- Enrique moet twaalf uur per week werken voor JARZ.
- JARZ moet Enrique elke maand €400 betalen.

Ook is in de openingscasus sprake van een overeenkomst tussen Enrique en de hogeschool. De ontstane verbintenissen zijn de volgende:

- Enrique moet lesgeld betalen aan de hogeschool.
- De hogeschool moet Enrique onderwijs aanbieden.

In voorgaande situaties ontstaan de verbintenissen telkens door het sluiten van de overeenkomst.

Verbintenisscheppende overeenkomsten kunnen worden opgesplitst in eenzijdige overeenkomsten en meerzijdige overeenkomsten.

Eenzijdige overeenkomst

Een eenzijdige overeenkomst schept slechts voor een van beide partijen een verplichting. Zie voorbeeld 1.3.

Voorbeeld 1.3 Schenking

De oma van Mila heeft besloten om haar voor haar achttiende verjaardag een bedrag van €1.000 te schenken. Mila is hier uiteraard erg blij mee en gaat het geld op een spaarrekening zetten.

In dit voorbeeld is sprake van een meerzijdige rechtshandeling. Oma verricht als handeling het schenken van het bedrag en Mila accepteert deze gift. Het rechtsgevolg is dat Mila eigenaar wordt van het bedrag. Voorts is er sprake van

*Meerzijdige
overeenkomst*
*Wederkerige
overeenkomst*

een verbintenisscheppende overeenkomst, te weten een schenkingsovereenkomst. Uit deze overeenkomst ontstaat de verplichting voor oma om Mila het bedrag te geven. Voor Mila ontstaat er echter geen verplichting. Daarom valt deze rechtshandeling in de categorie eenzijdige overeenkomst.

Bij een meerzijdige overeenkomst hebben beide partijen verplichtingen jegens elkaar. Dit type overeenkomst wordt ook wel een wederkerige overeenkomst genoemd. Met wederkerig wordt bedoeld dat de ene partij een verplichting nakomt 'in ruil voor' de verplichting van de andere partij. In art. 6:261 lid 1 BW is het volgende bepaald:

'Een overeenkomst is wederkerig, indien elk van beide partijen een verbintenis op zich neemt ter verkrijging van de prestatie waartoe de wederpartij zich daartegenover jegens haar verbindt.'

Met andere woorden: er moet sprake zijn van een verbintenis voor beide partijen, waarbij de verplichting van de ene partij tegenover de verplichting van de andere partij staat. Ter verduidelijking een voorbeeld uit de openingscasus.

De huurovereenkomst tussen Enrique en Fred is een meerzijdige rechtshandeling, omdat zowel Enrique als Fred een handeling moet verrichten. Het rechtsgevolg is dat Enrique huurder is van de kamer. Ook is er weer sprake van een verbintenisscheppende overeenkomst: uit de huurovereenkomst vloeit voort dat Enrique elke maand de huur moet betalen en dat Fred de kamer aan Enrique beschikbaar moet stellen. We zien hier twee verplichtingen: Enrique betaalt in ruil voor het huurgenot van zijn kamer. Er is dus sprake van een wederkerige overeenkomst.

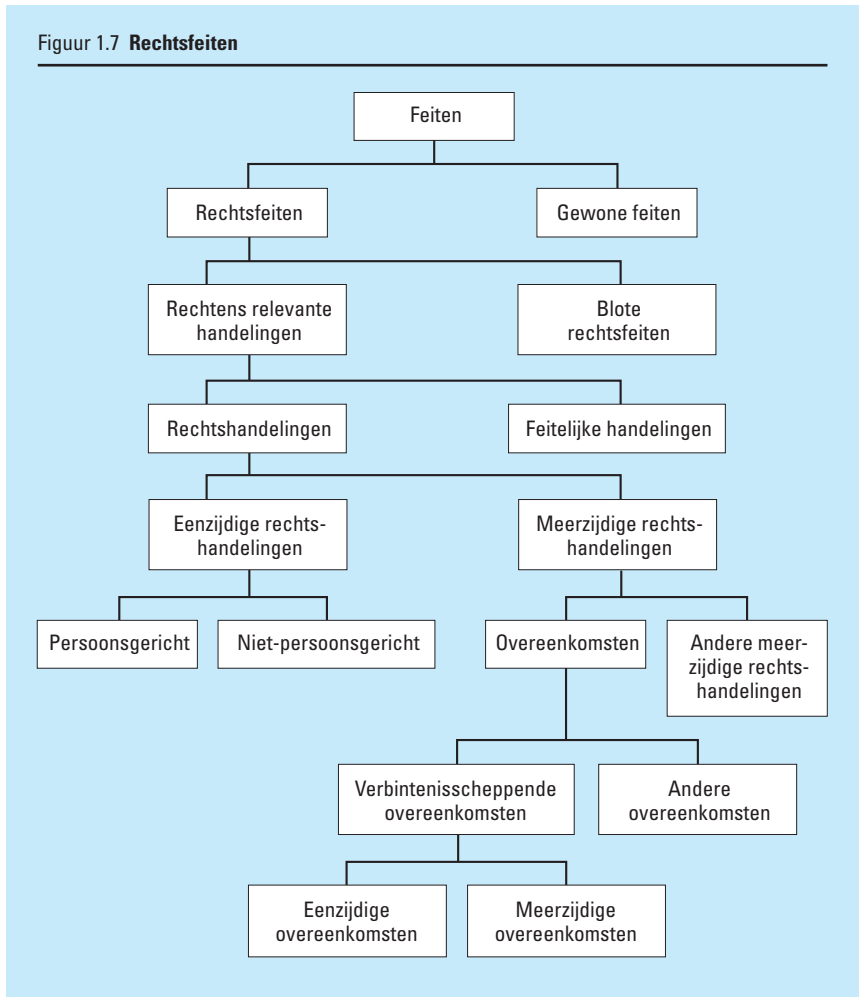
Tussenvraag 1.7

Geef aan of in de volgende gevallen sprake is van een eenzijdige overeenkomst of van een wederkerige overeenkomst. Noem ook de verbintenis of verbintenissen die uit elke overeenkomst voortvloeien.

- a De arbeidsovereenkomst tussen Enrique en JARZ.
 - b De overeenkomst tussen Enrique en de hogeschool.
 - c De overeenkomst tussen Enrique en de Informatie Beheer Groep.
 - d De huurovereenkomst tussen Enrique en het autoverhuurbedrijf.
 - e De schenkingsovereenkomst tussen Enrique en zijn ouders.
-

We kunnen het schema uit figuur 1.6 nu nog verder uitbreiden (zie figuur 1.7).

Figuur 1.7 Rechtsfeiten

Samenvatting

Het verbintenissenrecht is het rechtsgebied dat gaat over de rechtsrelatie tussen personen. Het goederenrecht is het rechtsgebied dat de rechtsrelatie tussen een persoon en een goed bestrijkt. Het verbintenissenrecht en het goederenrecht vormen samen het vermogensrecht. Het vermogensrecht is een van de twee hoofdonderdelen van het privaatrecht en regelt de verhoudingen die op geld waardeerbaar zijn tussen burgers onderling. Het privaatrecht houdt zich bezig met alle juridische betrekkingen tussen burgers onderling. Het recht kent de volgende personen: natuurlijke personen en rechtspersonen. Een natuurlijk persoon is een mens; een rechtspersoon staat volgens de wet gelijk aan een natuurlijk persoon.

Een verbintenis is een rechtsrelatie tussen twee personen, waarbij de ene partij verplicht is om een prestatie te leveren, terwijl de andere partij er recht op heeft dat die prestatie wordt geleverd. Degene die moet presteren wordt ook wel de schuldenaar genoemd; degene die recht heeft op de prestatie is de schuldeiser.

Een rechtsfeit is een feit dat een rechtsgevolg heeft. Gewone feiten hebben geen rechtsgevolg.

Rechtsfeiten kunnen worden opgesplitst in blote rechtsfeiten en rechtens relevante handelingen. Blote rechtsfeiten zijn geen handelingen, maar hebben wel rechtsgevolg. Een rechtens relevante handeling is een handeling die rechtsgevolg heeft.

Rechtens relevante handelingen kunnen worden onderscheiden in rechtshandelingen en feitelijke handelingen. Feitelijke handelingen zijn handelingen die wel rechtsgevolg hebben, maar die daar niet op zijn gericht. Een rechtshandeling is eveneens een handeling; deze is gericht op een rechtsgevolg. Er is een wilsuiting van de handelende persoon noodzakelijk.

Rechtshandelingen kunnen worden onderscheiden in eenzijdige rechtshandelingen en meezijdige rechtshandelingen. Bij eenzijdige rechtshandelingen wordt het rechtsgevolg tot stand gebracht door een persoon, zonder dat de medewerking van een andere persoon nodig is. Voor een meezijdige rechtshandeling is het noodzakelijk dat twee personen een bepaald rechtsgevolg tot stand willen brengen en dat de wilsuitingen van beide partijen hierop zijn gericht.

Eenzijdige rechtshandelingen kunnen worden onderverdeeld in persoonsgerichte en niet-persoonsgerichte eenzijdige rechtshandelingen. Persoonsgerichte rechtshandelingen worden verricht door een van beide partijen en is gericht tot de andere partij. Niet-persoonsgerichte rechtshandelingen worden ook wel ongerichte rechtshandelingen genoemd. Dit zijn handelingen die eveneens door de ene partij worden verricht, maar die niet tot een specifieke persoon zijn gericht.

Meezijdige rechtshandelingen kunnen worden onderscheiden in overeenkomsten en andere meezijdige rechtshandelingen. Een overeenkomst is een meezijdige rechtshandeling, waarbij een of meer partijen jegens een of meer andere partijen een verbintenis aangaan.

Overeenkomsten kunnen worden onderverdeeld in verbintenisscheppende overeenkomsten en andere overeenkomsten. Bij een verbintenisscheppende overeenkomst ontstaan er een of meerdere verbintenissen tussen partijen. Een verbintenisscheppende overeenkomst wordt ook wel een obligatoire overeenkomst genoemd.

Verbintenisscheppende overeenkomsten kunnen worden opgesplitst in eenzijdige overeenkomsten en meezijdige overeenkomsten. Een eenzijdige overeenkomst schept slechts voor een van beide partijen een verplichting. Bij een meezijdige overeenkomst hebben beide partijen verplichtingen jegens elkaar. Een meezijdige overeenkomst wordt ook wel een wederkerige overeenkomst genoemd.

Studie-eindvragen

Casus 1.1

Mia is een student uit Brazilië; zij studeert in het kader van een uitwisselingsprogramma gedurende twintig weken aan de hogeschool. Om een dergelijke uitwisseling mogelijk te maken is er tussen de hogeschool en de onderwijsinstelling in Brazilië een overeenkomst opgesteld: elk jaar mogen er drie studenten uit Brazilië in Nederland studeren en vice versa. Mia blijft bij haar eigen onderwijsinstelling ingeschreven, terwijl zij gedurende een bepaalde periode in Nederland studeert.

In de eerste week van haar verblijf hier, neemt Mia deel aan een introductieprogramma voor internationale studenten. Niet alleen is het leuk om zo mensen te leren kennen, ook worden er allerlei praktische tips gegeven over het studentenleven in Nederland.

Mia woont in een studentenhuis van de hogeschool, waar zij een kamer deelt met een andere internationale student. De hogeschool stelt de kamer via een kamerovereenkomst gratis beschikbaar; voorwaarde is dat de studenten de kamer en gemeenschappelijke ruimten schoonhouden. De eerste maand reist Mia met het openbaar vervoer naar de hogeschool; zij heeft hiervoor een maandabonnement aangeschaft. De daaropvolgende periode besluit Mia dat zij liever op de fiets heen en weer reist en gaat op zoek naar een tweedehandsfiets. Via een advertentie koopt zij een fiets die er nog redelijk uitziet en waarvan zij de komende maanden gebruik kan maken.

Een dag later fietst Mia richting de hogeschool. Zij is echter nog niet gewend aan de fiets en als zij even niet oplet, rijdt zij tegen het openstaande portier van een auto aan. Mia is erg geschrokken, maar zij is gelukkig niet gewond geraakt. Het portier van de auto is daarentegen wel flink beschadigd en Mia zal de schade moeten vergoeden.

- a Benoem alle rechtens relevante handelingen en alle feitelijke handelingen.
- b Geef aan welke rechtshandelingen eenzijdig en welke meezijdig zijn.
- c Noem alle verbintenisscheppende overeenkomsten.
- d Welke van de verbintenisscheppende overeenkomsten zijn wederkerig?